

ACCOUNTICA Miesięcznik

Nr 18/Sierpień 2010/www.gierusz.com.pl

Spis treści:

1. **Umorzenie udziałów w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością cz. I** - mgr Katarzyna Gierusz

Artykuł został poświęcony zagadnieniu umorzenia udziałów w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością. W pierwszej części podjęto próbę zdefiniowania tego pojęcia. Dodatkowo omówiono rodzaje i cele umarzania udziałów. Na końcu opisane zostały przesłanki, które muszą zostać spełnione aby mogło dojść do umorzenia udziałów w spółce z o.o.

Umorzenie udziałów w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością

1. Wstęp

W kodeksie spółek handlowych (k.s.h.) zagadnieniu umorzenia udziałów w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością poświęcono wyłącznie jeden artykuł, określający jedynie rodzaje, przesłanki i tryb umorzenia. Brak jest natomiast regulacji ustawowej w zakresie zdefiniowania pojęcia „umorzenie udziałów”, a przecież sprecyzowanie tego terminu należy uznać za kluczowe do zrozumienia tematu. Tak więc pod pojęciem „umorzenie udziałów” należy rozumieć *prawne unicestwienie udziału, które pociąga za sobą wygaśnięcie praw wynikających z udziału i związanych z nim obowiązków*¹. Oznacza to, że wspólnik przestaje partycypować w kapitale zakładowym i nie jest już zobowiązany do dokonywania dopłat² w celu pomnożenia kapitału obrotowego spółki, ale jednocześnie traci wszystkie korporacyjne, majątkowe, indywidualne, wspólne i mniejszościowe prawa³. Przyjęcie powyższej definicji powoduje konieczność zaliczenia tej czynności do klasy czynności rozporządzających⁴, czyli powodujących

bezpośrednią zmianę w majątku tj. w prawach przysługujących osobie dokonującej czynności. Tak więc umorzenie udziałów należy rozumieć jako czynność znoszącą prawo podmiotowe lub osłabiającą prawo udziałowe.

Ze względu na szerokie zastosowanie umarzania udziałów w spółkach z o.o. artykuł porusza problem skutków umorzenia udziałów dla spółki oraz konsekwencji podatkowych tej czynności (cz. II).

2. Rodzaje umorzenia

Zgodnie z art. 199 k.s.h. wyróżniamy trzy rodzaje umorzenia:

- dobrowolne,
- przymusowe,
- szczególne.

Podział ten kładzie szczególny nacisk na kwestię zgody wspólnika, którego udziały podlegają umorzeniu. Pierwszy rodzaj umorzenia dokonywany jest za przyzwoleniem wspólnika w drodze nabycia udziału przez spółkę. Jego przeciwieństwem jest umorzenie

¹ A. Kawałko, 2006, str. 12

² art. 177 k.s.h.

³ por. K. Kruczałak, 2006, str. 167

⁴ Przedmiotem czynności rozporządzających mogą być tylko zbywalne prawa podmiotowe, istniejące w chwili dokonywania rozporządzenia w majątku uprawnionego. Wymogom takim odpowiada udział, część udziału lub

ułankowa część udziału w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością (A. Kawałko, 2006, str. 56).

przymusowe, do którego dochodzi bez zgody wspólnika na podstawie przesłanek i w trybie przewidzianym umową spółki. Ostatni rodzaj umorzenia następuje na skutek ziszczenia się określonego zdarzenia przewidzianego w umowie. Z powyższych charakterystyk jasno wynika, że do umorzenia udziałów może dojść tylko i wyłącznie wtedy gdy umowa spółki to przewiduje.

Analizując ten problem od strony trybu umarzenia udziałów można zauważyć, że do czynności tej może dojść w drodze podjęcia uchwały przez zgromadzenie wspólników lub w wyniku zaistnienia zdarzeń określanych w umowie. Dobrowolne i przymusowe umorzenie wymaga zawsze podjęcia uchwały przez zgromadzenie podczas gdy umorzenie szczególne, następuje na skutek zaistnienia określonego zdarzenia.

Innym kryterium klasyfikacyjnym może być kwestia odpłatności. Co do zasady umorzenie udziałów związane jest z wypłatą wynagrodzenia, a jego wysokość regulowana jest przez ustawę: „wynagrodzenie nie może być niższe od wartości przypadających na udział aktywów netto, wskazanych w sprawozdaniu finansowym za ostatni rok obrotowy, pomniejszonych o kwotę przeznaczoną do podziału między wspólników”⁵. Jednak za zgodą wspólnika czynność ta może nastąpić bez wynagrodzenia⁶, bez względu na to czy jest

to umorzenie dobrowolne, przymusowe czy szczególne. Problem odpłatności wiąże się ściśle z kwestią źródła finansowania. Ze względu na to kryterium można wyróżnić:

- umorzenie z czystego zysku,
- umorzenie połączone z obniżeniem kapitału zakładowego.

Dopuszczalne jest finansowanie umorzenia po części z obydwu źródeł, jednak ze względu na prostotę i szybkość przeprowadzenia czynności spółki decydują się najczęściej na pierwszy wariant. Należy jednak pamiętać, że warunkiem koniecznym jest fakt wykazywania zysku. W odniesieniu do umorzenia z czystego zysku można się spotkać z poglądem, że jest to umorzenie „niewłaściwe”, gdyż prowadzi do sytuacji, w której iloczyn liczby udziałów i ich wartości nie odpowiada wysokości kapitału zakładowego. *W takiej sytuacji dopuszczalne jest powzięcie przez wspólników uchwały zmieniającej umowę spółki i dostosowującej wartość pozostałych po umorzeniu udziałów do niezmienionej wysokości kapitału zakładowego*⁷

⁷por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 9 kwietnia 1997 r., sygnatura akt III CZP 15/97, aktualnej również na gruncie obowiązujących przepisów Kodeksu spółek handlowych (Zeszyty Merytoryczne Rachunkowości nr18).

⁵ art. 199 §2 k.s.h.

⁶ art. 199 § 3 k.s.h.

Przykład 1

Kapitał zakładowy spółki z o.o. wynosi: 70.000 zł (siedmiu udziałowców posiada po 20 udziałów, każdy o wartości nominalnej: 500 zł). Nastąpiło dobrowolne umorzenie udziałów dwóch udziałowców (bez wynagrodzenia), z czystego zysku. Pozostało 100 udziałów. Po umorzeniu, 5 wspólników posiada po 20 udziałów, każdy o wartości nominalnej 500 zł ($5 \times 20 \times 500 \text{ zł} = 50.000 \text{ zł}$). Uległa zmniejszeniu liczba udziałów ze 140 (7×20) do 100 (5×20). Nadal jednak wartość nominalna 1 udziału wynosi: 500 zł. Zatem wartość udziałów pozostałych po umorzeniu wynosi: 50.000 zł ($100 \times 500 \text{ zł}$) i jest niższa od określonej w umowie spółki wartości nominalnej kapitału zakładowego o 20.000 zł. Spółka, na mocy uchwały wspólników o zmianie umowy spółki, dostosowała wartość pozostałych po umorzeniu udziałów do niezmięnionej wysokości kapitału zakładowego. W związku z tym wartość 1 udziału wzrosła do 700 zł, według wyliczenia: ($70.000 \text{ zł} : 100 \text{ udziałów}$) = 700 zł/udział.

W przypadku umorzenie udziałów poprzez obniżenie kapitału zakładowego należy pamiętać, aby nie naruszyć wymaganej minimalnej jego wysokości oraz aby została zachowana minimalna wartość udziału.

Ze względu na zakres podmiotowy i przedmiotowy przeprowadzonego umarzenia można wyróżnić umorzenie proporcjonalne i nieproporcjonalne. W

sytuacji gdy umorzenie udziałów dotyczy wszystkich wspólników w równomiernym zakresie mamy do czynienia z umorzeniem proporcjonalnym. Z kolei umorzenie nieproporcjonalne na miejsce w sytuacji umarzenia udziałów tylko jednego lub kilku wspólników. Powyższa klasyfikacja ma zastosowanie zarówno do spółek, w których występuje system równowartościowych i niepodzielnych udziałów jak i do tych, w których kapitał zakładowy dzieli się na udziały o różnej wartości. Na końcu warto również wspomnieć o umorzeniu obligatoryjnym, które wynika z przepisów ustawy, i fakultatywnym. *Umorzenie obligatoryjne odnosi się do umarzenia udziałów nabytych przez spółkę w drodze egzekucji na zaspokojenie roszczeń spółki, których nie można zaspokoić z innego majątku wspólnika. Udziały takie o ile nie zostaną zbyte w ciągu roku, powinny być umorzone według przepisów o obniżeniu kapitału zakładowego, chyba że w spółce utworzono w tym celu specjalny fundusz rezerwowy*⁸. Fakultatywność umorzenia oznacza, że można odstąpić od tej czynności, pomimo zaistnienia określonych przesłanek, gdy przyczyny przestały być istotne i nie mają większego wpływu na dalsze funkcjonowanie spółki.

⁸ art. 200 § 1, § 2 k.s.h

3 Cele umorzenia

Praktyka wskazuje na to, że spółki z o.o. tworzone są przede wszystkim w celu prowadzenia działalności gospodarczej. Jednak chcąc podkreślić uniwersalny charakter umorzenia udziałów cel tej czynności zostanie przedstawione nie tylko z punktu widzenia prowadzenia spółki, ale również od strony jej majątku. Ze względu na zakres funkcjonowania spółki z o.o. cele umorzenia udziałów można podzielić na :

1. cele związane z majątkiem spółki:

- wyrównanie straty bilansowej,
- stopniowa likwidacja przedsiębiorstwa.

2. cele związane ze strukturą korporacyjną spółki:

- dobrowolne ustąpienie wspólnika, bez potrzeby zbywania udziałów,
- zapobieganie niepożądanym zmianom osobowym w spółce,
- zastosowanie wobec wspólnika sankcji organizacyjnej,
- wykluczenie wspólnika ze spółki.

Strata bilansowa to ujemny wynik finansowy, stan, w którym wspólnicy nie są w stanie rozporządzać zyskiem, ponieważ takowy nie istnieje. Obowiązek pokrycia w przyszłości tej straty z osiągniętego zysku uniemożliwi podział

tego zysku pomiędzy wspólników. Chcąc uniknąć tej niekorzystnej sytuacji można dokonać umorzenia udziałów. Spowoduje to wyrównanie straty bilansowej i umożliwi podział ewentualnego zysku pomiędzy wspólników. W tym wypadku możliwe jest jedynie umorzenie połączone z obniżeniem kapitału zakładowego. Ponadto umorzenie dotknie wszystkich wspólników danej spółki proporcjonalnie do wielkości i wartości posiadanych udziałów. Warto również dodać, że umorzenie to nie będzie związane z żadnym wynagrodzeniem.

Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością może zostać utworzona na określony czas, w celu wykonania określonego zadania. Ograniczony czas trwania spółki umożliwia dokonanie w umowie zapisu o stopniowym umarzeniu udziałów lub o dokonaniu tej czynności po upływie oznaczonego czasu. Tak więc w chwili rozwiązania spółki, wspólnikom zostanie zwrócony zainwestowany kapitał.

Zbycie udziałów może wiązać się z wieloma trudnościami. Potencjalnych kupców odstrasza często wygórowana cena, niepewna sytuacja finansowa spółki czy brak perspektyw rozwoju. Ponadto umowa spółki może ograniczać prawo zbycia udziałów⁹. Taki zapis co prawda sprzyja utrzymaniu niezmiennego składu udziałowców, ale również może doprowadzić do trzymania wspólnika w strukturach spółki wbrew jego woli. Na

⁹ art. 182 k.s.h.

szczęście dzięki umorzeniu udziałów wspólnik może wystąpić ze spółki bez konieczności zbycia udziałów i bez potrzeby wprowadzenia na swoje miejsce osoby trzeciej.

Jak już zostało wspomniane we wstępie, wraz z nabyciem udziałów wspólnik nabywa prawa i obowiązki¹⁰. Jednak niewywiązanie się z np. świadczeń niepieniężnych, o których mowa w art. 176 k.s.h. lub z innych obowiązków nałożonych przez umowę spółki (art. 159 k.s.h.) może być przyczyną nałożenia na wspólnika sankcji w postaci umorzenia jego udziałów.

W przypadku wyłącznie wspólnika ze spółki, problem sprowadza się do określenia przesłanek dających podstawę do tego posunięcia. W art. 266 k.s.h. ustawodawca posługuje się terminem „ważne przyczyny”, jednak nie precyzuje tego pojęcia. Proces o wyłączenie wspólnika jest zwykle długotrwały i do momentu skutecznego przejęcia udziałów daje możliwość wspólnikowi do wykonywania wszystkich praw w spółce. Chcąc uniknąć tej niekorzystnej sytuacji można wykluczyć wspólnika poprzez przymusowe umorzenie udziałów. Bowiernie określenie przesłanek dla tej czynności ustawodawca pozostawił woli wspólników.

Warto w tym miejscu zaznaczyć, że w przypadku jednoosobowej spółki z ograniczoną odpowiedzialnością z przyczyn oczywistych nie znajdują

zastosowania dwa ostatnie cele czyli umorzenie jako sankcja organizacyjna i umorzenie mające na celu wyłącznie wspólnika. Pozostałe cele mogą być realizowane poprzez każdy omówiony wcześniej rodzaj umorzenia.

4. Ogólne przesłanki umorzenia udziałów w spółce z o.o.

Do ogólnych przesłanek dopuszczalności umorzenia udziałów należy zaliczyć wpis spółki do rejestru oraz zamieszczenie takiego postanowienia w umowie spółki.

Art. 199 § 1 k.s.h. jednoznacznie zakazuje umarzania udziałów przed rejestracją spółki. Niepodporządkowanie się temu zapisowi skutkuje możliwością wytoczenia przeciwko spółce powództwa o stwierdzenie nieważności uchwały wspólników sprzecznej z ustawą¹¹. Jak już wcześniej zostało wspomniane, umorzenie udziałów może być finansowane z obniżenia kapitału zakładowego lub z czystego zysku. Warto w tym miejscu podkreślić, że obniżenie kapitału zakładowego nie może nastąpić przed zarejestrowaniem spółki i nabyciem przez nią osobowości prawnej. Sytuacja wygląda podobnie w przypadku czystego zysku. Może być on wykazany w sprawozdaniu finansowym spółki dopiero po zamknięciu roku obrotowego, a więc tylko w tych spółkach które są zarejestrowane.

¹⁰ art. 174 k.s.h.

¹¹ art. 252 i n. k.s.h.

Zgodnie z art. 199 § 1 zd. 1 k.s.h. udział w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością może być umorzony tylko wtedy, gdy umowa spółki zawiera odpowiednie postanowienie dopuszczające taki sposób zakończenia jego bytu prawnego. W tym miejscu warto zadać pytanie dotyczące szczególności tego zapisu. Trudno jest jednak otrzymać na nie jednoznaczną odpowiedź. *Najbardziej powszechny pogląd zakłada, że wystarczy samo dopuszczenie w umowie umorzenia, bez konieczności określania dodatkowych warunków*¹². Jednak taki zapis może rodzić wiele praktycznych problemów choćby takich jak: właściwość organu, który na podjąć decyzję, wysokość wynagrodzenia, możliwość przymusowego umorzenia. Stąd też liczne postulaty doktryny, aby rozbudowywać tą klauzulę. Zapisy w kodeksie handlowym nie narzucają w żaden sposób treści tej umowy. Tak więc można ją dowolnie kształtować i dostosowywać do indywidualnych potrzeb spółki.

Należy jednak pamiętać, że w odniesieniu do umorzenia przymusowego i szczególnego ustawa nakazuje zamieścić w umowie spółki przesłanki czyli zdarzenia uzasadniające umorzenie, oraz tryb umorzenia, rozumiany jako ciąg podjętych czynności w celu umorzenia udziałów.

Warto zaznaczyć, że pojawienie się w umowie zapisu o możliwości umorzenia udziałów traktowane jest jako wstępna zgoda wspólników na ewentualne zastosowanie umorzenia w stosunku do posiadanych przez nich udziałów w spółce. Dzieje się tak dlatego, że zapis ten nie jest obligatoryjny, a więc zależy tylko i wyłącznie od woli wspólników. Brak jakiegokolwiek zapisu na temat dopuszczalności umorzenia udziałów powoduje, że przepisy kodeksu o umorzeniu w ogóle nie znajdują zastosowania w danej spółce.

c.d.n.

¹² A. Kawałko, 2006, str. 88

Literatura:

1. *Biuletyn Informacyjny dla Służb Ekonomiczno- Finansowych nr 9 (548) z dnia 20.03.2006*
2. *Kawałko A., Umorzenie udziałów w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością, Zakamycze, Kraków 2006*
3. *Kodeks spółek handlowych, stan prawny na 1 lutego 2006, z komentarzem B. Marcinkowskiego,*
4. *Kruczalak K. ,Prawo handlowe- zarys wykładu, LexisNexis, Warszawa 2006*
5. *Przegląd Podatku Dochodowego nr 9 (177) z dnia 01.05.2006*
6. *Przegląd Podatku Dochodowego nr 14 (182) z dnia 20.07.2006*
7. *Zeszyty Merytoryczne Rachunkowości nr 18 (186) z dnia 20.09.2006*